

УДК: 141.7:316.774

М.О. МЕГРЕЛІШВІЛІ

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КОНСТРУКТИВНОГО І ДЕСТРУКТИВНОГО В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мегрелішвілі Марія Олексіївна – докторант Інституту вищої освіти НАПН України (Київ), доцент, кандидат філософських наук

Досліджуються особливості взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в процесі розвитку інформаційного суспільства. Аналізується припущення, що інформаційне суспільство автоматично створить засади для демократичного розвитку.

Ключові слова: інформаційне суспільство, взаємозв'язок, конструктивне, деструктивне.

Исследуются особенности взаимосвязи конструктивного и деструктивного в процессе развития информационного общества. Анализируется предположение, что информационное общество автоматически создаст основы для демократического развития.

Ключевые слова: информационное общество, взаимосвязь, конструктивное, деструктивное.

The peculiarities of correlation between constructive and destructive in the development of the information society were researched in the article. The hypothesis that the information society will create the basis for democratic development automatically was analyzed.

Key words: information society, correlation, constructive, destructive.

© М.О. Мегрелішвілі, 2013

Постановка проблеми. Кожний період у розвитку будь-якого суспільства характеризується наявністю певного взаємозв'язку конструктивних та деструктивних явищ і процесів. Цей взаємозв'язок може проявитися, наприклад, у тому, що складні та вочевидь несприятливі економічні, соціально-політичні умови спричиняють або стимулюють появу видатних досягнень людства в різних сферах діяльності.

Він також може проявитися в тому, що нові наукові або соціально-політичні здобутки, крім явних позитивних змін від їх впровадження, мають ще і неочікувані негативні наслідки. Історія соціально-філософської думки свідчить, що мислителі різних часів прагнули проаналізувати сучасне їм суспільство, причому не тільки виокремити його позитивні та негативні риси, але і віднайти між ними певний баланс (звісно, це не стосується утопій). Окремі ідеї цих досліджень, що були усвідомлені державними діячами і вважалися найбільш перспективними, в більшому чи меншому ступені впливали на подальший розвиток держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості функціонування інформаційного суспільства стали предметом наукових розвідок ще до того, як можливість його існування перетворилася на дійсність. Спочатку основний акцент у дослідженнях робився на передбаченні тих надзвичайних можливостей і соціальних змін, що несє з собою розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Специфіка наукових праць, що присвячені інформаційному суспільству в останнє десятиліття, полягає, переважно, в аналізі та можливих варіантах вирішення його різноманітних проблем. Деякі з таких проблем (наприклад екологічна) є логічним наслідком попереднього індустріального етапу розвитку суспільства. Деякі (наприклад ін-

тернет-залежність) – породженням саме інформаційного суспільства.

Слід також зазначити, що проблематику можливих переваг та негативних наслідків інформаційного суспільства, від моменту її входження у коло соціально-філософських інтересів і до нашого часу, розробляли переважно представники розвинутих західних країн та Японії. Це пов'язано з тим, що для згаданих країн перехід до інформаційного суспільства перетворився з теоретичної моделі можливого майбутнього на реальний процес суспільного розвитку. У різні періоди, починаючи з 60-х років ХХ століття, зосереджували увагу на цій тенденції в еволюції людства Д. Белл, Г. Бехманн, М. Кастельс, М. Маклюєн, Й. Масуда, Д. Нейсбіт та ін. Проте, останнім часом, завдяки глобалізаційним процесам, гострі протиріччя розвитку інформаційного суспільства та його реальні і потенційні переваги перестали бути проблемами та здобутками виключно найбільш розвинутих країн. Все частіше до цієї тематики звертаються науковці інших регіонів світу, зокрема пострадянського простору (І. Алексєєва, Д. Іванов, Н. Моїсєєв, О. Сидоров та ін.), серед них і вітчизняні (С. Гнатюк, В. Гриценко, Т. Ісакова, А. Колодюк, М. Ожеван, В. Пожурев та ін.). Це дозволяє говорити про те, що питання взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в інформаційному суспільстві поступово набуває, без перебільшення, світового значення.

У дослідженнях науковців пострадянського простору присутній не тільки вже звичний аналіз світових тенденцій, але й розглядається проблема інформаційного суспільства крізь призму готовності або неготовності певних національних держав до змін, що супроводжують бурхливий розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Зокрема, щодо українського суспільства, то М. Ожеван

і С. Гнатюк зазначають: «... Досягнення України в інформаційній сфері здебільшого обумовлені ситуативними і зовнішніми, а не системними внутрішніми чинниками впливу на суспільні модернізаційні перетворення, внаслідок яких Україна із постачальника на світові ринки сировинного та напівсировинного продукту мала б перетворитися на передову інноваційну державу... » [10, с.5]. Це при тому, що на державному рівні демонструється зацікавленість у становленні інформаційного суспільства, про що свідчить, наприклад, Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Загальновідомо, що прогресивний розвиток країн залежить від регулярних та своєчасних інновацій, зокрема в інформаційній сфері. В українському суспільстві однією з головних проблем, що поки не вирішив зазначений закон, є те, що IT-фахівці, які здатні запропонувати новий конкурентоспроможний продукт, масово виїзять за кордон (або планують це зробити за першої ж нагоди) і реалізують свій потенціал у розвинутих країнах.

Відзначимо також, що наукові здобутки як іноземних, так і вітчизняних учених не обмежуються лише прогнозами та рекомендаціями виключно по інформаційному сектору суспільства. Оскільки розвиток інформаційно-комунікативних технологій прямо та опосередковано впливає на будь-який зі значимих соціальних інститутів, то конкретні суспільні проблеми, що є предметом спеціальних досліджень, знаходять своє висвітлення кризь ті сутнісні зміни, що спричинені цим розвитком (наприклад, освітній процес в інформаційному суспільстві або стан моралі в інформаційному суспільстві, або особливості організації сучасних акцій протесту та революцій і т.ін.). Власне, без такого аналізу розкриття будь-якої сучасної соціально-філософської проблеми, вочевидь, було б неповним.

Мета дослідження. З'ясування особливостей взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в процесі розвитку інформаційного суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що поняття «інформаційне суспільство» само по собі є проблематичним. По-перше, існують різні концепції інформаційного суспільства, автори яких трактують його по-своєму. По-друге, далеко не завжди можна визначити ступінь синонімічності існуючих понять щодо позначення сучасності. Така понятійна різноманітність пов'язана з тим, що в цих поняттях кожен із суспільствознавців підкреслює найбільш важливу, на його погляд, рису, що впливає на всі сфери суспільства та визначає специфіку його нинішнього стану. Серед широковідомих понять – постіндустріальне суспільство (Д.Белл), посткапіталістичне суспільство (П.Дракер), суспільство ризику (У.Бек), друга сучасність (У.Бек), мережеве суспільство (М.Кастельс), суспільство знань (Р.Лейн), текуча (легка) сучасність (З.Бауман) та ін.

Звернувшись до Нової філософської енциклопедії (2010), з'ясуємо наступне: «Інформаційне суспільство – поняття політології та соціальної філософії, що характеризує постіндустріальне суспільство в контексті «інформаційної революції»...

Інформація проголошується в рамках цієї концепції ключовим чинником виробництва, що перевершує за значимістю всі види матеріального виробництва, виробництва енергії та послуг. Більше того, знання та інформації, а також інтерактивним комунікаціям приписується роль основного агента соціальних і політичних змін у сучасному західному суспільстві» [9, с.142]. Таким є найбільш загальне уявлення про сутність інформаційного суспільства.

Сучасний німецький фахівець з цієї тематики Г. Бехманн стверджує, що «інформаційне суспільство» – це скоріше політична програма, ніж теоретичне поняття [4]. Його слова підтверджуються тим, що перспективами та проблемами такого суспільства займаються не лише науковці, але і суспільні та політичні діячі, які прагнуть найбільш багатообіцяючі ідеї цієї концепції перевести з теоретичної у практичну площину та водночас знайти оптимальне рішення проблем, що виникли внаслідок розвитку інформаційного сектора. Причому спроби реалізації певних програм відбуваються як на світовому рівні, так і на рівні окремих держав. Зокрема, можна згадати декларацію ООН «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» (2003). До того ж, продовжує Г. Бехманн, «... неявно передбачається, що шлях до інформаційного суспільства повинен привести як окремі національні держави, так і всю світову спільноту до створення конкурентоспроможної в глобальному масштабі економіки, нових робочих місць і вирішенню екологічних проблем. Причому вважається: оскільки інформаційне суспільство вимагає і нових форм активної участі населення в політичних рішеннях, воно автоматично створить засади для демократичного розвитку і приведе до революції не лише в професійній діяльності, але і в повсякденному житті» [4, с.106].

Таке оптимістичне припущення викликає цілком зрозумілі заперечення. Зокрема, В. Горохов у вступній статті до монографії Г. Бехманна зазначає наступне: «Можливий і інший (тоталітарний) сценарій розвитку інформаційного суспільства, при якому за допомогою тих же самих комп'ютерних засобів може бути встановлений тотальний контроль над розподілом і вживанням інформації, а також за особою. З'являється небезпека втручання в приватну сферу держави або кримінальних структур, встановлення диктату транснаціональних корпорацій по відношенню до об'єднань громадян і навіть національних держав» [4, с.35]. Інший дослідник М. Кузнецов, розмірковуючи про виклик, що постав перед західним світом 11 вересня 2001 року, зазначає, що сценарій деградації інформаційного суспільства до суспільства «тотальної транспарентності» поступово перестає бути неймовірним «... у міру того, як в умовах боротьби з міжнародним тероризмом багатьма країнами починають використовуватися найсучасніші технології всеосяжного нагляду і контролю за діяльністю значних мас населення» [6, с.126]. Дійсно, не можна не погодитися – чим більше розвинений інформаційний сектор конкретної країни, тим більше з'являється ефективних засобів контролю (наприклад у держави) за потоками інформації та діями

громадян, використання цієї інформації у корисних цілях (формально такі дії можуть виглядати як цілком законні) та неявного впливу на суспільну свідомість. Але намагання контролювати інших – це невід’ємний аспект будь-якої влади, який був властивий людським спільнотам ще до формування держави як такої. Оскільки з часом контроль стає не таким прямолінійним, здійснюється більш тонко, для більшості пересічних індивідів цей процес відбувається майже або зовсім непомітно, але від того він не втрачає своєї сутності та не перетворюється на щось інше. Його суб’єкти та об’єкти можуть змінюватися, але навіть демократичне суспільство без певного контролю не зможе існувати. Більше того, нові засоби контролю повинні (звісно, в ідеалі) виконувати конструктивні функції, наприклад допомагати швидше розкривати та попереджувати злочини з мінімальним перешкоджанням роботі та особистому життю громадян.

Тезу про інформаційне суспільство, що автоматично створить засади для демократичного розвитку, розглянемо трохи з іншого ракурсу. Звернення до вітчизняного досвіду показує, на нашу думку, що всі ті цілеспрямовані та спонтанні кроки, які вже зроблено на шляху до інформаційного суспільства, не сприяли автоматично розбудові демократичних засад. Можна заперечити, що оскільки інформаційне суспільство в Україні ще не сформувалося, тому і вести мову про відсутність очікуваних наслідків передчасно. Але, спираючись на певні тенденції, спробуємо пояснити, що мається на увазі. Щодо ступеня інформатизації українського суспільства, то слід звернути увагу на два факти. По-перше, за даними Internet World Stats на 30 червня 2012 року в Україні користувачів Інтернету було 33,9% населення [11]. Це звісно дуже скромний показник у порівнянні, наприклад, зі Швецією, де користувачів Інтернету 92,9% населення, або Норвегією – 97,2% [11]. До того ж в Україні, як зазначають спеціалісти, «... вся позитивна динаміка зростання забезпечується переважно молоддю, тоді як старше покоління перебуває практично осторонь процесів інформатизації, що породжує проблему «цифрового провалля» [10 с.24]. По-друге, за даними Інтернет-ресурсу по правевлаштуванню Elance, Україна у 2012 році вийшла на четверте місце в світі за рівнем прибутків фрілансерів: «... якщо говорити про кількість онлайн-експертів, то їх число складає близько 11 311 чоловік, які заробляють близько 16 доларів за годину. Серед українських фрілансерів найбільш популярними є експертами у сфері ІТ (93 відсотки, що заробляють 22 долари за годину), значно менше заробляють копірайтом і перекладом, ще менше фінансами і управлінням» [8]. При цьому підкреслюється, що «... законодавчо такі працівники ніяк не захищені в Україні, оскільки нормативна база навіть не передбачає наявності подібного виду трудової співпраці» [8]. Отже, з одного боку – невисокий показник користувачів Інтернету, з іншого – високе місце у світі за рівнем прибутків ІТ-фахівців, незважаючи на несприятливі умови. Слід згадати також, що студенти та випускники ВНЗ, молоді українські фахівці у сфері

ІТ досить часто перемагають та отримують призові місця на різноманітних престижних міжнародних конкурсах. Все це, на нашу думку, є свідченням потужного кадрового потенціалу українського суспільства у плані перетворення його на інформаційне. Проте, як завжди, найбільш гострою є проблема створення з боку суспільства сприятливих умов для реалізації цього потенціалу саме в Україні, про що вже зазначалося вище. Щодо процесу становлення демократичного суспільства в Україні, то він відбувається паралельно процесу інформатизації і поки мало з ним пов’язаний. Слід погодитись з думкою, що «... в Україні відсутні помітні ознаки перетворення вітчизняного «мережевого суспільства» на елемент (підсистему) громадянського суспільства, що обумовлює об’єктивні невдачі використання соціальних мереж та Інтернету в цілому в політичній діяльності та боротьбі» [10, с.25]. Більше того, якщо інформатизація поступово, але все ж таки невпинно поширюється (головною перешкодою є низький рівень матеріального забезпечення більшості населення), то становлення демократії в українському суспільстві настільки складний і суперечливий процес, що про невпинний розвиток, зміцнення та поширення цієї тенденції говорити ще зарано. Повертаючись до сутності інформаційного суспільства, повторимось, що її розуміння може не збігатися у різних авторів. У цьому зв’язку Г.Бехманн виділяє основні сучасні концепції інформаційного суспільства: інформаційне суспільство як інформаційна економіка; інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство; інформаційне суспільство як суспільство знань; інформаційне суспільство як кінець суспільства масового виробництва [4, с.107]. Він показує дві особливості, що об’єднують ці концепції. По-перше, новий спосіб виробництва, в якому інформація та знання це головні цінності і в якому створюється механізм «... безпосереднього вживання інформації і знання у виробничій і сервісній сферах, тобто фокусується на процесі постійного навчання» [4, с.109]. По-друге, «... створення віртуального підприємства, не прив’язаного до певного місця або навіть національної держави, яке за рахунок своєчасно отримуваної інформації, що швидко переробляється, може гнучко реагувати на будь-які запити споживача і коливання ринку...» [4, с.109]. Власне, зазначені особливості, на відміну від намірів побудови інформаційного суспільства, що проголошуються у декларації ООН [5] – це те, що вже стало дійсністю.

Фахівці виділяють і інші особливості сучасного розвитку суспільства, серед яких, крім уже зазначених: істотна перевага практично орієнтованих наук, прагматизація науки і освіти, криза розвитку гуманітарного знання; висока роль сфери послуг у порівнянні з промисловим сектором; стандартизація всіх основних сфер життя суспільства; віртуалізація способу життя, комунікації, творчості і т.д.; висока залежність від ЗМІ, «інформаційних потоків», що формують свідомість більшості; наявність єдиної інформаційної мережі, що дозволяє отримати доступ до інформації з будь-якої точки соціальної системи; індустріалізація села, урбані-

зація; культ товарів вищої якості, модних брендів, «елітизація» масової культури і ін. [6, с.210-211].

Ці основні зміни, що характеризують сучасність, крім позитивних ефектів, мають ще й негативні наслідки. Серед них: нові засоби та методи маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою інформаційно-комунікативних технологій; загроза національній та культурній ідентичності (так званій «інформаційний імперіалізм»); інтернет-залежність; проблеми з фізичним здоров'ям, пов'язані з малорухливим способом життя; нові види злочинності, специфіка яких полягає у тому, що одна людина, володіючи певними знаннями, може спричинити значну шкоду як державним установам, так і приватним особам (наприклад, хакерство) і т.ін. Крім цих, вочевидь деструктивних наслідків змін, існують ще приховані загрози. Певні нові явища у суспільному житті можуть здаватися на перший погляд цілком невинними, оскільки не мають негайних безпосередніх деструктивних для особистості та суспільства ефектів, проте у довгостроковій перспективі здатні обернутися серйозними проблемами. Більш детально зупинимось на таких суспільних явищах: відсутність стійких моральних орієнтирів та універсальна гнучкість; зміна характеру міжособових стосунків; падіння престижу університетської освіти і необхідність перманентної самоосвіти.

1. Впливаючи на повсякденне життя людини, вищевказані зміни породжують сумніви, навіть, здавалося б у найбільш непохитних цінностях. Глибоко та всебічно досліджуючи цю тенденцію у розвитку західних країн, З. Бауман зазначає, що в наш час не вистачає таких правил, які можна вибрати в якості стійких орієнтирів і керуватися ними. «Ми живемо в світі універсальної гнучкості, в умовах гострої та безперспективної ненадійності, що пронизує всі аспекти життя індивідуума, у тому числі джерела засобів для існування, стосунки, засновані на коханні або загальних інтересах, характеристики професійної та культурної ідентичності, способи презентації себе на публіці, патерни здоров'я і фізичної підготовленості, цінності, до яких варто прагнути, і способи їх досягнення» [3, с.146-147].

Гнучкість, як невід'ємний елемент економіки та стилю життя сучасної людини, насправді має багато нюансів. «Вона передвіщає робочі місця без гарантій стабільності, стійких зобов'язань або майбутніх прав, передбачаючи не більше ніж контракт на певний термін або контракти, що поновлюються, звільнення без повідомлення і жодного права на компенсацію. Тому ніхто не може відчувати себе дійсно незамінним – ні вже вигнані, ні ті, що одержують задоволення від звільнення інших. Навіть найбільш привілейована посада може виявитися лише тимчасовою і до «особливого розпорядження» [3, с.174]. Водночас гнучкість стає ледь не головною характеристикою особистості, що забезпечує їй адаптацію до нових умов, на крайніх полюсах якої – або елементарне виживання, або стрімка висхідна вертикальна мобільність. Причому мається на увазі і гнучкість мислення, і моральна гнучкість. Якщо цінність першого є очевид-

ною і не підлягає сумніву, то моральна гнучкість настільки складне явище, що її важко однозначно оцінювати у категоріях «добра» і «зла». З одного боку, розвиток суспільства супроводжується розвитком моралі і в цьому плані моральна сфера особистості також повинна зазнавати відповідних змін. З іншого боку, якщо людина легко змінює свої моральні принципи на протилежні, виникає взагалі сумнів щодо того, наскільки для такої особи важлива мораль сама по собі. В умовах постійних і стрімких змін, коли моральні орієнтири неочевидні, ці питання стають такими, на які немає та, мабуть, і не може бути однозначних і остаточних відповідей. Один зі шляхів, на якому людина намагається знайти стабільність у цьому мінливому світі, – релігія. Серед сучасного релігійного різноманіття існують такі течії, що організовані на зразок тоталітарних сект, лідери яких володіють прийомами маніпуляції свідомості і використовують ці знання у корисливих цілях. У результаті замість знаходження душевної рівноваги та спокою, індивід перетворюється на «зомбованого» послідовника, втрачає родину, друзів та досить часто суттєво погіршує своє матеріальне становище. Точніше, з погляду такого індивіда, спокій він знаходить, але його ціною є повне втрачання власної особистості.

2. Ще однією вельми суперечливою особливістю інформаційної доби є «... зміна характеру міжособових стосунків, які стають все менш стійкими. З трьох типів зв'язків – тривалі (родинні, сімейні), середньострокові (дружні, сусідські, професійні), короткочасні контакти – домінуюче положення отримують саме останні, – короткочасні модульні стосунки функціонального характеру, кожен з учасників яких є взаємозамінним» [9, с.143]. Разом з тим, все більш поширеним стає «мережеве» спілкування, що має як конструктивні, так і деструктивні риси. Звісно, за допомогою функціонування різноманітних Інтернет-спільнот у кожного індивіда з'явилася надзвичайна можливість не витрачаючи багато часу, віднайти цікавих співрозмовників за інтересами у будь-якому куточку планети. При цьому в Мережі людина має значно більший вибір співрозмовників, ніж у реальному житті. Крім того, у віртуальному світі значно простіше перервати розмову або взагалі спілкування, якщо, наприклад, індивіда перестає влаштовувати напрямок, який приймає певна дискусія. М. Кастельс виділяє дві основні цінності, ґрунтуючись на яких функціонують віртуальні співтовариства. «Перша з них – цінність горизонтальної вільної комунікації. ... Ця свобода для багатьох висловлювати свою думку і доводити її до відома багатьох інших... Другу загальну для всіх цінність, зобов'язану своїм походженням віртуальним співтовариствам, я б назвав організацією мережі, що самоспрямовується. Іншими словами, це можливість для кожного знайти його (або її) власне місце в Мережі, а якщо не вдається, то створити його (або її) власну інформацію і опублікувати її в Інтернеті, тим самим ініціюючи появу нової мережі» [7, с.73]. Щодо деструктивних рис, слід коротко згадати найбільш поширені та обговорювані. По-перше,

виняткова свобода доводити свою думку до інших у віртуальному світі, що існує завдяки анонімності, обертається тим, що людина може або не замислюватися над коректністю висловів, або навмисно ображати інших, розуміючи, що наслідки за таку поведінку, які обов'язково були б у реальному житті, їй не загрожують. По-друге, інтереси, навколо яких формуються спільноти, можуть бути далекими від норм моралі, та й взагалі закону (наприклад, дитяча порнографія). По-третє, людина може настільки зануритися у віртуальну реальність, що соціальна реальність (у тому числі родинні стосунки) перестане бути для неї важливою. Щодо цього пункту, то наприклад М. Кастельс, який проаналізував значну кількість досліджень, висловлюється дуже обережно: «... основна частина наявних даних не підтверджує думку, згідно з якою використання Інтернету веде до ослаблення соціальної взаємодії та посилення суспільної ізоляції. Проте є ряд вказівок на те, що при певних обставинах використання Інтернету може виступати у ролі заміника інших видів соціальної активності» [7, с.151].

3. Наступна особливість інформаційної доби полягає у необхідності перманентної самоосвіти, без якої неможливо утриматися на престижному місці роботи. Хоча навіть подібне постійне підвищення кваліфікації за сьогоднішніх економічних умов не є запорукою безробіттю. Дослідники (У.Бек, З.Бауман, М.Кастельс та ін.) відзначають прикрий факт, що університети втрачають своє значення, оскільки знання застарівають перш ніж індивід закінчить вищий навчальний заклад і отримані дипломи перестали бути певною гарантією стабільного місця роботи. Зокрема З. Бауман зазначає, що завдання професійної підготовки поступово, але неухильно полишають університети. «Виникає підозра, що якщо наплив людей в університети ще не скоротився досить різко, то це значною мірою обумовлено їх непередбаченою і несподіваною роллю тимчасового притулку в суспільстві, ураженому хронічним безробіттям; структури, що дозволяє молодим людям на декілька років відкласти момент істини, що негайно настає тоді, коли їм доводиться зіткнутися з жорсткими реаліями ринку праці» [2, с.165].

Водночас спостерігається домінування практично орієнтованих наук та недооцінка значення соціально-гуманітарного знання, яке відповідає

за формування моральності особи, і ця обставина не може не позначитись на розвитку суспільства. Е.Агацці констатує, що гуманітарні науки, які протягом століть вводилися до навчальних планів, сьогодні не входять до образу суспільства, «заснованого на знаннях», оскільки не впливають безпосередньо на економічне зростання. При цьому він прийшов до наступного висновку щодо світової економічної кризи: «Криза, в якій не брак передових і математично надійних економічних теорій (протягом ряду років у нас були Нобелівські лауреати з економіки), і не брак складних симуляцій і комп'ютерного моделювання, а відсутність відчуття особистої відповідальності і моральної стійкості великих фінансових менеджерів були в основі гігантських економічних потрясінь» [1, с.16].

Висновки. Стрімкі та постійні зміни, що є атрибутом сучасності та наслідком процесу становлення інформаційного суспільства, в більшій чи меншій мірі впливають на життя кожного індивіда. Поряд з безсумнівним позитивним ефектом вони неминує спричиняють появу низки проблем та питань як для суспільства в цілому, так і для окремої людини. Специфічність взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в період становлення та розвитку інформаційного суспільства полягає в тому, що глобальність та швидкість змін, породжуючи ланцюгову реакцію у розповсюдженні новітніх інформаційно-комунікативних досягнень та негативних наслідків їх використання, вимагає швидкого та спільного реагування різних країн (на рівні представників уряду, науки, бізнесу), щоб нейтралізувати деструктивні явища та не допустити перетворення потенційних загроз на реальні. Парадоксом є те, що людство, створивши видатні засоби комунікації, які повинні об'єднувати людей і зміцнювати їхні стосунки, наштовхнулося на феномен все більш зростаючого індивідуалізму. Спільне реагування на проблеми, що виникають, ускладнюється також розбіжністю інтересів великого бізнесу і національних держав. Частково така ситуація може бути пояснена недооцінкою соціально-гуманітарного знання в освітянському процесі та й взагалі падінням значення університетської освіти.

Перспективним у подальшому є дослідження специфіки взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в сучасному українському суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агацці Э. Идея общества, основанного на знаниях / Эвандро Агацци; пер. с англ. Д.Г. Лахути // Вопросы философии. – 2012. – № 10. – С.3-19.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / Зигмунд Бауман [пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева]. – М.: Логос, 2002. – 390 с.
3. Бауман З. Текучая современность / Зигмунд Бауман [пер. с англ. под ред. Ю.В. Асочакова]. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
4. Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / Готтхард Бехманн [пер. с нем. А.Ю. Антоновского, Г.В. Гороховой, Д.В. Ефременко, В.В. Каганчук, С.В. Месяц; вводная статья В.Г. Горохова]. – М.: Логос, 2010. – 248 с.
5. Декларация принципів «Побудова інформаційного суспільства – глобальне завдання у новому тисячолітті» [Електронний ресурс]. – ООН; Декларация, Міжнародний документ від 12.12.2003. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c57
6. Информационная эпоха: вызовы человеку / под ред. И.Ю. Алексеевой и А.Ю. Сидорова. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 335 с.
7. Кастельс М. Галактика Интернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе / Мануэль Кастельс [пер. с англ. А. Матвеева под ред. В. Харитонов; послеслов. С. Балмаева]. – Екатеринбург : У-Фактория (при участии изд-ва Гуманитарного ун-та), 2004. – 328 с.

8. Кравчук-Рудомёткина Е. Украина – в ТОП-5 стран мира по доходам фрилансеров / Екатерина Кравчук-Рудомёткина [Электронный ресурс] // Биржевой лидер. – 21 октября 2012 г. – Режим доступа: <http://www.profi-forex.org/news/entry1008141055.html>
9. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Предс. научно-ред. совета В.С. Степин. – М.: Мысль, 2010. Т. 2: Е–М. – 2010. – 634 с.
10. Ожеван М.А. На шляху до «розумного суспільства»: інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні. Аналітична доповідь [Електронний ресурс] / М. Ожеван, С. Гнатюк ; за заг. ред. Д.В. Дубова. – К. : НІСД, 2011. – 25 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/593/>
11. Internet World Stats. Usage and Population Statistics. Internet and Facebook Usage in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>